

ย้อนรอยพญานาคถอดเกี๊ตประวัติศาสตร์นครเชียงตุง (A little Historical Knowledge of The Great Naga in Kengtung)

ทรงศักดิ์ พรหมดี¹, พระครูสุนทรมหาเจติยานุรักษ์ (จิตติชัย จิตติชัยโย)², ภัทรชัย อุทาพันธ์³
Songsakdi Promdee¹, Phrakhrusunthronmahachetiyaturak², Phattharachai Uthaphun³

^{1,2}อาจารย์ประจำหลักสูตรศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา มมร. วิทยาเขตล้านนา

³อาจารย์ประจำหลักสูตรศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา มมร. วิทยาเขตอีสาน

Author for Correspondence: Email: Promdee1979@hotmail.com

บทคัดย่อ

เมืองเชียงตุง เป็นเมืองหนึ่งของรัฐฉาน สูงจากระดับน้ำทะเล 2,700 ฟุต มีพื้นที่ประมาณ 72 ตารางไมล์ มีพื้นที่เป็นแอ่งก้นกระทะอยู่ระหว่างแม่น้ำสาละวินตะวันตกและแม่น้ำโขงตะวันออก อาณาเขตทิศเหนือ ติดต่อกับสิบสองปันนาในมณฑลยูนนาน ทางใต้ติดต่อกับล้านนา มีสภาพอากาศค่อนข้างดี มีหนองน้ำใหญ่ ภูเขาล้อมรอบ บ้านและวัดตั้งอยู่บนยอดเขา ไหล่เขา และท้องนา ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการทำนา ปั่นหม้อ ทำมิด เครื่องเงิน เครื่องเงิน การทอผ้า และอาชีพรับราชการยังเป็นที่ยอมรับเป็นอันแรก เพราะถือว่ามีเกียรติในสังคม เมืองเชียงตุงมีความเป็นอยู่ด้วยวิถีชีวิตเรียบง่าย สมถะ รักสันติภาพ เข้ากับธรรมชาติ และรักษาประเพณีวัฒนธรรมของตน ทำนุบำรุงพุทธศาสนาให้สืบทอดมาจนถึงทุกวันนี้

ดังนั้น จากบันทึกการเดินทางสำรวจเส้นทางการค้าใน พ.ศ. 2380 ของนายแพทย์เดวิด ริชาร์ดสัน และร้อยเอก วิลเลียม ซี แมคเคล้าด์ ซึ่งเป็นเอกสารประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญ เกี่ยวกับบ้านเมืองของรัฐไทและเส้นทางติดต่อค้าขายข้ามพรมแดน ทำให้ทราบว่า เชียงตุงในปัจจุบันเป็นรัฐไทใหญ่ที่มีความสำคัญทางการเมืองในอดีต เชียงตุงมีอำนาจมากเพราะเป็นรัฐที่มั่งคั่ง จากการค้าขาย มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเจ้าเมืองไทใหญ่อื่นๆ และมียังมีจำนวนประชากรมาก อีกทั้งยังมีเมืองบริวารที่สำคัญหลายเมือง คือ เมืองยอง เมืองเลน เมืองสาด และเมืองปุ ความสำคัญในทางเศรษฐกิจ ของเชียงตุงอยู่ที่การค้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งการค้าข้ามพรมแดน ระหว่างจีนกับรัฐไท เส้นทางการค้าหลักจากยูนนานผ่านเชียงตุงมายังรัฐไททางใต้ หลังจากอังกฤษยึดหัวเมืองชายทะเลของพม่าได้แล้ว ได้เริ่มการสำรวจเส้นทางการค้า

ผ่านรัฐไทขึ้นไปจนถึงชายแดนจีน เป็นการส่งข้าราชการอังกฤษไปยังล้านนา เชียงตุง และเชียงรุ้งเป็นครั้งแรกเพื่อเปิดเส้นทางการค้าสู่ตลาดจีน

คำสำคัญ : ประวัติศาสตร์, ภูมิหลัง/ตำนาน, ความสัมพันธ์เชียงใหม่-เชียงตุง

Abstract

Kwangtung Chiang Tung plays an important role in the culture, religion and morals of Chiang Tung, a city with a belief in snakes. It is important for landmarks such as Nong Tung or the temple. Snakes are believed to be very special animals. But the people of Chiang Tung do not believe in the importance or great worship. Snakes are associated with Buddhism from the present day to the present. Especially in the case of the priesthood, there must be something that is a symbol of the serpent. The town of Chiang Tung used to make gold candles and silver coins as Naga Tanaka. There are cultures related to Naga, such as the culture of the temple or the temple. It is very popular as a couple. Naga is a special animal with great power, a virtuous form of good deeds, such as the truth and the guardian of all ages.

Keywords: History, Regence, Chiang Mai- Kwangtung

บทนำ

โครงการพระนักเผยแผ่ลุ่มน้ำโขงจัดขึ้นครั้งแรกเมื่อ ปี พ.ศ. 2557 โดยมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน มีพระครูธรรมภาณีธรรมวิมลเป็นผู้ริเริ่มโครงการและได้รับความเห็นชอบจากพระครูสุธีจรรย์วัฒน์, ดร. รองอธิการบดี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่องานเผยแผ่พุทธศาสนาโดยใช้คำว่า “การเผยแผ่ในเขตลุ่มน้ำโขง” มีประเทศต่างๆ ที่ตอบรับในการเข้าร่วมสัมมนาและประชุมวิชาการในครั้งแรก 4 ประเทศ ได้แก่ พระนักเผยแผ่ในประเทศเวียดนาม พระสงฆ์ในประเทศกัมพูชา พระสงฆ์ในประเทศลาว พระสงฆ์ในประเทศเมียนมาร์ (เชียงตุง รัฐฉาน) และในปัจจุบันพระสงฆ์จากประเทศจีน (เขตมณฑลสิบสองปันนา) ได้ตอบรับเข้าร่วม จึงนับเป็นประเทศที่ 5 และรวมประเทศไทยเป็น 6 ประเทศ ในการพัฒนางานเผยแผ่ด้านพุทธศาสนาในเขตลุ่มน้ำโขงนั่นเอง ตลอดระยะเวลา 6 ปีที่ผ่านมาพบว่าได้รับความร่วมมือและผลการดำเนินโครงการพัฒนาไปสู่งานวิชาการในระดับชาติและนานาชาติได้อย่างดีเยี่ยม

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ในฐานะเจ้าภาพร่วม ได้ดำเนินการตามภารกิจที่สนับสนุนด้านบุคลากรและการประสานงานกับพระสงฆ์จากประเทศเมียนมาร์ (เชียงใหม่) ผู้เขียน ในฐานะที่ได้รับมอบหมายและเป็นผู้ติดต่อประสานงานตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาได้เห็นการพัฒนาด้านงานวิชาการอย่างต่อเนื่องและเด่นชัด โดยเฉพาะด้านงานวิชาการที่พัฒนาให้มีการนำเสนอบทความวิชาการ ทั้งบทความวิจัย และบทความวิชาการทั่วไป นอกจากนี้ยังได้มีการพัฒนาวารสารวิชาการให้ผู้นำเสนอได้ตีพิมพ์เผยแพร่ในระดับมาตรฐานของ (สกอ TCI 2) นับว่าเป็นความสำเร็จที่แรกมาด้วยความเพียรพยายามและการทำงานที่ต่อเนื่องและคุ้มค่ากับพันธกิจและการบริหารงานด้านวิชาการของมหาวิทยาลัยเป็นอย่างยิ่ง

ก่อนวันที่ 12 สิงหาคม 2560 เพียงไม่กี่วันที่ผู้เขียนได้รับหนังสือลงนามจากผู้บริหาร ให้ดำเนินการติดต่อประสานงานเหมือนทุกๆ ปี และกัลยาณมิตรที่จะเป็นผู้นำเอกสารเดินทางจากวิทยาเขตอีสาน จังหวัดขอนแก่น บินตรงมาที่วิทยาเขตล้านนาก็คือ อาจารย์ ดร. ภัทรชัย อุทาพันธ์ ซึ่งปีที่แล้วท่านมีทีมงานผู้ช่วยร่วมเดินทางแต่ในครั้งนี้นักเดินทางมาคนเดียว วันที่ 9-11 สิงหาคม 2560 คือกำหนดการเดินทางเข้าไปติดต่อประสานงานนำเอกสารและรายละเอียดข้ามด้านท่าซี้เหล็ก อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย คณะเราได้รับการประสานงานที่ทีมงานของบริษัททัวร์ฝั่งไทย ได้ไปติดต่อที่ทีมงานไคร์เวย์โร้ดจากพม่าให้มารับที่หน้าด้านตอนเช้า และจะใช้เวลาในการเดินทางจากด้านท่าซี้เหล็กด้วยรถตู้ส่วนตัวที่เป็นทะเบียนพม่าเท่านั้น ใช้เวลาเดินทาง ประมาณ 5-6 ชั่วโมง ระยะทาง 97 กิโลเมตร (35 ไมล์ Mile พม่าใช้มาตราวัดแบบอังกฤษ ความสูงใช้เป็น ฟิตส์ Feet และรถยนต์แบบพวงมาลัยซ้าย)

ระยะทาง 97 กิโลเมตร อาจไม่ไกลเมื่อเทียบกับเมืองไทยที่ถนนหนทางสะดวกสบาย แต่สำหรับรัฐฉาน เมืองที่อยู่ห่างไกลเมืองหลวงมาอย่างเชียงใหม่ หนองคาย บ้านเรื่อน ที่เราใช้คำว่าความเจริญ ถึงแม้จะได้รับการพัฒนาขึ้นมาเรื่อยๆ เทียบกับปีแรกๆ ที่คณะเราได้เข้ามาแต่ก็ยังคงใช้ความเร็วได้น้อยประจวบกับฤดูฝน ที่ฝนตกตลอดเวลาทำให้เราเดินทางได้ช้ามาก แต่ด้วยอาศัยที่มาทุกปีผู้เขียน เห็นว่าควรมีอะไรที่จะบันทึกเป็นความรู้ติดไม้ติดมือออกไปบ้าง ก็เลยถามไคร์เวย์โร้ดทดสอบภูมิหลังและความสามารถว่าเป็นไคร์เวย์โร้ดอาชีพจริงไหม สรุปสิ่งที่ได้คือ ไคร์เวย์โร้ดทุกคนจะเก่งมากในเชิงประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และการขับรถ แต่ไคร์เวย์โร้ดจะเป็นเสียงเดียวกัน และทุกครั้งทีคณะเราเดินทางมาที่เชียงใหม่ว่า ถามอะไรตอบได้หมด ซ้อยกวัน ตอบไม่ได้เรื่องต่อไปนี่คือ การเมือง การทหาร และที่เกี่ยวกับความมั่นคง (No idea) แปลว่า ภูมิของไคร์เวย์โร้ดครับ

ดังนั้น เพื่อการปฏิบัติตัวเป็นลูกท้าวที่ดี นักท่องเที่ยวที่มีจรรยาบรรณ คณะเรา จึงเน้นไปในเรื่องประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม และก็นึกขึ้นมาได้ว่าปีที่แล้วเราได้มาเชียงใหม่และได้ทำวิจัยเรื่อง “พญานาคในเมืองเชียงใหม่” ผ่านการวิจัยเชิงลึกแบบเอกสารและการสัมภาษณ์ลงพื้นที่สำรวจจริงในครั้งนั้น สิ่งที่เราค้นพบในผลการวิจัยที่น่าสนใจก็คือรากเหง้าทางวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นภาษา เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย อาหาร การกิน และที่อยู่อาศัย บ้านเรือนสถาปัตยกรรม วัดวาอาราม ล้วนได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรม แบบล้านนาทั้งสิ้น ผู้คนพื้นเมืองเป็นชาวไทยใหญ่ ใช้ภาษาไต หรือที่เราเรียกว่าภาษาไทยใหญ่ วัฒนธรรมทุกอย่างแทบจะไม่มีกลิ่นไอของความเป็นประเทศเมียนมาร์ก็ว่าได้ มุมมองที่เป็นประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์เชิงวัฒนธรรม โดยเฉพาะด้านพุทธศาสนา ที่เชียงใหม่รับจากล้านนาเชียงใหม่ เชียงราย ในสมัยพญามังราย จึงทำให้ผู้เขียน ต้องการหาข้อมูลด้านประวัติศาสตร์และรากเหง้าของความเจริญรุ่งเรืองของเชียงใหม่ในปัจจุบัน โดยได้ตั้งหัวการเขียนบทความให้สอดคล้องกับงานวิจัยว่า “ย้อนรอยพญานาคอดีตประวัติศาสตร์นครเชียงใหม่” เพื่อนำเสนอเป็นเกร็ดความรู้ด้านวิชาการอิงประวัติศาสตร์จากการรวบรวมข้อมูลวิจัย ได้ฟังจากไกด์บรรยายและได้สืบค้นข้อมูลเพิ่มเติมจากหลักฐานเอกสารและตำราสิ่งพิมพ์ต่างๆ ตลอดระยะเวลา 6 ปีที่ผ่านมา ทำให้ได้ข้อมูลน่าสนใจ ดังนี้

เนื้อหาสาระสำคัญของบทความวิชาการ

1. ภูมิหลังตำนานกำเนิดเมืองเชียงใหม่

เมืองเชียงใหม่จึงมีตำนานการสร้างเมืองว่า เมืองนี้เดิมชื่อเมืองประจันตคามหรือจันทคามไม่มีเจ้าเมืองปกครอง ผูกกาได้คาบกรงไม้พาชายเลี้ยงวัวคนหนึ่งมาเป็นเจ้าเมือง ต่อมาชายคนนั้นล้มสัญญาที่ให้ไว้แก่กา กาจิงพาเขาไปทิ้งไว้ที่เกาะกลางทะเล ส่วนเมืองจันทคามถูกฝนตกหนักจนน้ำท่วมกลายเป็นหนองน้ำ มีฤาษี นามว่า “ตุงคฤษี” เป็นบุตรพญาวัว (จีน) แสดงอิทธิฤทธิ์ทำให้น้ำไหลออกจากเมือง เหลือเพียงหนองน้ำกลางเมืองขนาดใหญ่ เรียกว่า หนองตุง อันเป็นที่มาของชื่อ เชียงตุง และได้อพยพชาวจีนจากยูนนาน มาอยู่ ต่อมาทนกับโรคภัยไข้เจ็บไม่ไหวจึงอพยพกลับไปหมด ทิ้งน้ำเต้าไว้ กอหนึ่ง น้ำเต้านั้นแตกออกกลายเป็นคนซึ่งเป็นบรรพบุรุษของชาวลัวะ ซึ่งได้อาศัยในบริเวณนั้นต่อมา และภายในหนองตุงก็ยังมีพญานาคปกปักรักษาอาศัยอยู่ คอยพิทักษ์พุทธศาสนาด้วยความศรัทธาของตนตามความเชื่อของชาวเมืองจนถึงปัจจุบัน

ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ หรือตำนานกำเนิดเมืองเชียงใหม่ ก่อตั้งขึ้นโดยพญามังราย ปฐมกษัตริย์ของอาณาจักรล้านนาในยุคสมัยของ การสร้างบ้านแปลงเมือง ตำนานพญามังรายสร้างเมืองเชียงใหม่เล่าว่า ก่อนที่จะสร้างเมืองเชียงใหม่ พญามังราย

เสด็จประพาสล่าสัตว์ ทอดพระเนตรเห็นกวางทอง (กวางคำ) ตัวหนึ่ง มีลักษณะงดงามมาก จึงทรงไล่ตามหมายจะทรงจับเป็นให้ได้ จนไปถึงดอยจอมหงส์ (ตั้งอยู่บริเวณที่เป็นเมืองเชียงตุงปัจจุบัน) ทรงเห็นภูมิประเทศเหมาะที่จะสร้าง บ้านเมือง จึงทรงชักชวนให้ชาวลัวะ (ละเวือะ) ซึ่งเป็นคนพื้นถิ่น กับคนไทเขินมาตั้งบ้านเมืองในพื้นที่นั้น และให้มีฐานะเป็น “ลูกช้าง หางเมือง” และตั้งเมืองอยู่ที่บริเวณหนองตุง ให้ผู้นำชาวลัวะ (ละเวือะ) ปกครองเมืองเป็นส่วนหนึ่งของแคว้นโยนก แห่งราชวงศ์โยนกเชียงแสนและสืบทอดกันมาหลายชั่วรัชสมัย

ดังนั้น จากประวัติความเป็นมาของเชียงตุง ทั้งจากเรื่องราวปรัมปรา บวกคติที่ผสมผสานนิทานพื้นบ้านพุทธศาสนา ตำนานกล่าวอธิบายชื่อที่เป็นที่มาของเมืองเชียงตุงว่า มาจากชื่อของ “ตุงคฤาษี” ผู้ใช้ไม้เท้าเหล็กขุดลงบนพื้นดิน ให้เป็นร่องเพื่อระบายให้น้ำที่ท่วมอยู่ไหลออกไปจนสร้างบ้านเมืองขึ้นมาได้ จากตำนานกำเนิดของเมืองเชียงตุง จึงเป็นทั้งนิยายและนิทานปรัมปรา และบันทึกประวัติศาสตร์ในเอกสารต่างๆ ซึ่งล้วนผูกโยงกับเรื่องราวของพุทธศาสนาและการประดิษฐานพระธาตุ เพื่อตอกย้ำความสำคัญของเมืองในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านนาในสมัยแรกเจ้าเมืองลัวะ (ละเวือะ) ต้องมาเข้าเฝ้าพญามังราย ที่เมืองเชียงราย และเชียงใหม่เพื่อรับใช้ หรือใช้คำว่า “เอาเวียกเอาการ” ในฐานะของเมืองขึ้น ต่อมาเนื่องจากความสำคัญทางยุทธศาสตร์การปกครองเมืองเชียงตุง ทำให้กษัตริย์เชียงใหม่ส่งพระโอรสไปปกครองเมืองเชียงตุง โดยมีอำนาจในการปกครองตนเอง ภายหลังเชียงตุงและเชียงใหม่มีฐานะเหมือนเป็นบ้านพี่เมืองน้อง มีบางสมัยที่กษัตริย์ล้านนาเข้มแข็งก็จะขยายอำนาจไปเหนือเมืองเชียงตุง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในยุคทองของพุทธศาสนาในล้านนา เชียงตุงได้รับเอาพุทธศาสนา นิกายสวนดอกและนิกายป่าแดง จากเชียงใหม่ โดยการนิมนต์พระสงฆ์นำพระไตรปิฎกมาเพื่อเผยแผ่พุทธศาสนาในเชียงตุง และพระสงฆ์ที่เป็นบุตรหลานชาวเชียงตุงก็ได้บวชศึกษาพระธรรม มีการส่งพระสงฆ์มาเรียนที่เชียงใหม่ สำนักสงฆ์ที่ยังคงสืบทอดถึงปัจจุบันคือสำนักป่าแดง ซึ่งเป็นนิกายที่มีความสำคัญของเชียงตุงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน และในเชียงตุงยังมีวัดป่าแดงและเป็นวัดที่มีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างล้านนาเชียงใหม่ และเชียงตุงในปัจจุบัน

2. ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์เชียงใหม่ เชียงตุง

จากหลักฐานใบลานเก่าแก่ของวัดอุโมงค์เถราจันทร์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้นฉบับที่บันทึกตำนานมังรายเชียงใหม่เชียงตุง ซึ่งสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้ถ่ายไมโครฟิล์มเก็บไว้ที่ฝ่ายวิจัยล้านนา เชียงตุง และล้านนา (เชียงใหม่) นั้นมีสายสัมพันธ์เปรียบเสมือนบ้านพี่เมืองน้อง กันมาช้านานกว่า 700 ปี

ทั้งนี้ มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์สนับสนุนคำกล่าวนั้น ที่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งได้ระบุถึงความสัมพันธ์ระหว่างราชวงศ์ล้านนา ที่มีต่อราชวงศ์เจ้าฟ้าเมืองเชียงตุง เนื้อหาในใบลานนี้นอกจากจะได้กล่าวถึงเมืองที่เคยอยู่ใต้ปกครองของล้านนาในอดีตที่ปัจจุบันอยู่ในภาคเหนือแล้วที่สำคัญได้กล่าวถึงเมืองที่เคยอยู่ใต้ปกครองของล้านนา ซึ่งปัจจุบันอยู่ใน พม่าหรือเมียนมาร์ และจีนแต่สิ่งที่น่าสนใจตอนหนึ่งในหนังสือเรื่องนี้ คือ การกล่าวถึงเมืองเชียงตุงในอดีต ซึ่งระบุว่า

สมัยราชวงศ์เจ้าฟ้าเชียงตุง “มังคุมกินเมืองได้ 17 ปี ก็เสียชีวิต มังเคียนกินเมืองได้ 7 ปี เสียชีวิต เชียงตุงจึงเป็นเมืองร้างเป็นเวลา 10 ปี พระยามังรายจึงส่งพระนางละมู (ผู้สร้างเวียงเชียงเหล็ก จ.ศ. 834) ไปครองเมืองเชียงตุงในปี จ.ศ. 833 พระยาละมูกินเมืองได้ 14 ปี ก็เสียชีวิต พญาน้ำท่วมกินเมืองแทนพ่อในปี จ.ศ. 845 ครั้งถึงสมัยพญาไชยสงคราม กษัตริย์องค์ที่ 2 (พ.ศ.1854-1868) แห่งราชวงศ์มังราย ได้ส่งราชบุตรคือเจ้าน่านไปครองเมืองเชียงตุง และได้รับโทษอาญา ข้อหาบื้อต่อผู้เป็นพ่อ ครั้นถึงสมัยพญาแสนภู (พ.ศ. 1868-1877) กษัตริย์องค์ที่ 3 ของเชียงใหม่ และสมัยพญาคำฟู ผู้ครองนครเชียงใหม่ลำดับที่ 4 (พ.ศ. 1877-1879) ได้ส่งขุนนางไปครองเมืองเชียงตุง ในปี จ.ศ. 891 พญาอายุ (1877-1898) กษัตริย์เชียงใหม่องค์ที่ 5 แห่งราชวงศ์มังราย ได้ส่งพระโอรสไปครองเมืองเชียงตุงคือ พญาเจ็ดพันตุ การเดินทางไปครองเมืองเชียงตุงของพระญาเจ็ดพันตุในครั้งนั้นได้นำพระไตรปิฎกและนิมนต์พระสงฆ์ไปด้วยจำนวน 4 รูป พร้อมทั้งช้างม้าและคนติดตามไปจำนวนมาก พญาเจ็ดพันตุทรงปกครองเมืองเชียงตุงเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมากทั้งในด้านการเมืองและศาสนา หลังจากสมัยของเจ้าอ้ายออนและเจ้าแสนเหล็กราชโอรสของเจ้าเจ็ดพันตุสันนิษฐานว่า เชียงตุงคงจะตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของจีนระยะเวลาหนึ่ง

เชียงตุงกลับมาเป็นเมืองขึ้นของเชียงใหม่อีกครั้ง ปรากฏในสมัยพระเจ้าติโลกราชกษัตริย์องค์ที่ 9 ของเชียงใหม่ (พ.ศ. 1984-2030) ความสัมพันธ์ในลักษณะบ้านพี่เมืองน้องดำเนินสืบมาภายใต้สถานการณ์ที่ผันแปร กล่าวคือในต้นพุทธศตวรรษที่ 24 เชียงตุงตกอยู่ภายใต้อิทธิพลพม่า ส่วนเชียงใหม่ตกอยู่เชียงตุงตกอยู่ภายใต้อิทธิพลพม่า ส่วนเชียงใหม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสยาม ซึ่งความขัดแย้งระหว่างสยามและพม่า ได้ส่งผลถึงเชียงใหม่ และเชียงตุงในฐานะเมืองประเทศราช ซึ่งนำไปสู่สงครามเชียงตุงในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

บุเรงนองยึดเชียงใหม่ล้านนา ปลายสมัยอาณาจักรล้านนา บุเรงนอง (จะเด็จ) สามารถยึดครองเชียงใหม่ได้ในสมัยพญาเมกุฎี (ท้าวแม่กุ พ.ศ.2101) อำนาจที่เชียงใหม่เคยมีต่อเชียงตุงก็สิ้นสุดลงใน พ.ศ. 2107 ขณะนั้นพญาแก้วรัตนภูมิินทร์ (ผู้ครองเมือง

เชียงใหม่แสดงความยอมรับอำนาจพม่าโดยได้ส่งชาวเมืองไปเฝ้ากษัตริย์พม่า ซึ่งยึดครอง เชียงแสนเป็นศูนย์กลางควบคุมล้านนา ทั้งนี้พญาแก้วรัตนภูมินทร์ยังได้ส่งนางแก้วคำ ราชบุตรตรีไปถวายเป็นบาทบริจาริกา กษัตริย์พม่า แม้จะอยู่ภายใต้ปกครองของพม่า แต่ เชียงตุงก็มีอำนาจในการปกครองตนเองอย่างเต็มที่ในฐานะเมืองประเทศราชเชียงใหม่ และเชียงใหม่อยู่ภายใต้การปกครองของพม่าระยะเวลา รวม 200 กว่าปี อย่างสงบโดย แทบจะไม่มี ความขัดแย้งรุนแรงใดๆ เกิดขึ้น

เชียงใหม่ในช่วงราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2317 พญาภาวิละ (เจ้า หลวงเชียงใหม่องค์ที่ 1 ราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน) ได้ร่วมมือกับน้องชาย และพระยาจำบ้าน (บุญมา) สนับสนุนกองทัพไทยสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี ขับไล่พม่าออกจากเชียงใหม่ พระ เจ้าตากสินทรงตั้งให้พระยาภาวิละเป็นเจ้าเมืองลำปาง โดยมีพระธรรมลังกาเป็นอุปราชา ต่อมาพระเจ้าภาวิละได้ครองเมืองเชียงใหม่ ก็มี ยุคฟื้นฟูเมืองเชียงใหม่ (เก็บผักใส่ซ้า เก็บผ้าใส่เมือง) โดยการรวบรวมพลเมือง ชาวบ้านที่อพยพหลบหนีภัยสงคราม กระจายไปหาตอที่พม่าเข้ามาปกครองให้เข้ามาอยู่ในเมืองเชียงใหม่ ทรงใช้วิธีเกลี้ย กล่อมและส่งกองกำลังเข้าตีเมืองต่างๆ หลายครั้ง

พ.ศ. 2345 พระเจ้าภาวิละ สามารถตีเมืองเชียงใหม่ และเมืองสาตได้สำเร็จ ทรง กวาดต้อนชาวไทเขินให้เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เมืองเชียงใหม่ ที่ถนนวัวลาย บ้านทรายมูล บ้านสันกำแพง บ้านออน กลาง อำเภอสันกำแพง บ้านต้นแก้ว บ้านพยากน้อย บ้านพ ยากหลวง อำเภอสันทราย พ.ศ. 2347 กองทัพเชียงใหม่ ร่วมกับกองทัพกรุงเทพฯ ได้ตี เมืองเชียงแสนสำเร็จมีการ “เทครัว” ชาวไทยยวนเมืองเชียงแสนไปไว้ที่ต่างๆ เช่น บ้าน ฮ่อม จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอคูบัว จังหวัดราชบุรี อำเภอเส้าให้ จังหวัดสระบุรี จังหวัด นครศรีธรรมราช นอกจากนี้พญาธรรมลังกา พระอนุชาในเจ้าภาวิละได้ส่งขุนนางให้ไป เกลี้ยกล่อมเจ้าฟ้าศรีวิชัยของเมืองเชียงตุงให้สวามิภักดิ์ จนพระองค์ยอมนำไพร่พล จำนวนหลายร้อยครอบครัวอพยพมาอยู่เชียงใหม่ มีเพียงเจ้ามหานานที่ยังไม่เชื่อมั่นว่า เชียงใหม่จะสามารถขยายอำนาจไปถึงเชียงตุง และคุ้มครองเชียงตุงในฐานะเมืองขึ้นได้ พระองค์จึงไม่เข้ามาสวามิภักดิ์ โดยอ้างว่าเกรงจะสิ้นชาติ สิ้นเผ่าพันธุ์ แต่ก็ยังรักษา สัมพันธภาพที่ดีต่อเชียงใหม่

พ.ศ. 2354 พม่าเข้าตีเมืองย่าง ที่เจ้ามหาขานานตั้งตนเป็นอิสระอยู่ เจ้ามหา ขานานได้ขอความช่วยเหลือไปยังเชียงใหม่ แต่ในขณะนั้นเชียงใหม่ที่กำลังฟื้นฟูเมือง ไม่มี กำลังเพียงพอที่จะต้านกองทัพพม่าได้ เจ้ามหาขานานจึงยอมรับข้อเสนอของพม่าว่าจะให้ คงเป็นเจ้าครองนครในฐานะเมืองประเทศราชต่อไปในขณะที่เชียงใหม่เป็นประเทศราช ของไทยและเชียงตุงเป็นประเทศราชของพม่า แม้ว่าไทยและพม่าจะบาดหมางกัน แต่

พระเจ้ามหาชนานยังคงรักษาความสัมพันธ์กับเชียงใหม่ โดยการส่งคณะสงฆ์มาเจริญสัมพันธไมตรี แต่เชียงใหม่ต้องส่งลงกรุงเทพฯ ตามธรรมเนียมประเทศราช

พ.ศ. 2393 เชียงใหม่ได้รับหนังสือ ขอเป็นไมตรีจากเชียงใหม่ แต่ราชสำนักกรุงเทพฯ ไม่ไว้ใจ กำชับให้เชียงใหม่คอยสอดส่อง เชียงตุง และพม่าอย่างใกล้ชิด แม้เชียงใหม่จะได้ขอประนีประนอม โดยส่งเจ้ามหาพรหมซึ่งเป็นน้องชายเจ้ามหาชนานไปเกลี้ยกล่อมให้สวามิภักดิ์ แต่ผลไม่ค่อยคืบหน้ามากนัก ซึ่งเป็นสาเหตุให้เกิดสงครามเชียงใหม่-เชียงใหม่ ขึ้นถึง 3 ครั้ง ดังต่อไปนี้

สงครามเชียงใหม่-เชียงใหม่ครั้งที่ 1 (พ.ศ.2393) ขณะนั้นพระมหาชนานครองเมืองเชียงใหม่ เจ้าพุทธวงศ์ครองนครเชียงใหม่ ซึ่งตรงกับรัชสมัยของสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 สาเหตุเกิดจากเจ้านายเมืองเชียงรุ่งหนีภุมมาอยู่ที่เมืองหลวงพระบาง แล้วขอความช่วยเหลือมายังกรุงเทพฯ ประจวบเหมาะกับไทย ต้องการขยายอาณาเขตไปถึงหัวเมืองเชียงรุ่ง เพื่อป้องกันภัยการรุกรานของพม่า จึงให้พญาอุปราชพิมพิสารแห่งเมืองเชียงใหม่เป็นแม่ทัพใหญ่ พญาราชบุตรเป็นทัพหน้า คีกรั้งนั้นราชบุตรเจ้ามหาชนานเสียชีวิตในสนามรบ แต่ทัพไทยก็ไม่สามารถตีเมืองเชียงตุงแตกได้เนื่องจากทัพทั้งสองไม่ประสานกัน

สงครามเชียงใหม่-เชียงใหม่ครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2395) ตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก่อนที่เชียงตุงจะถูกปกครองโดยอังกฤษ ฝ่ายไทยได้ไปตีเชียงตุงอีกครั้งโดยให้กรมหลวงวงศาสาสนิเป็นแม่ทัพ โดยเจ้าพระยาอมราช(นุช)เป็นแม่ทัพหน้า และได้ยกไพร่พลไปรวมตัวกันที่เชียงแสน (เชียงราย) และให้เชียงใหม่เป็นกำลังเสริมในขั้นแรก แต่เมื่อกองทัพเดินทางมาถึงเชียงแสน เชียงใหม่ได้ส่งท้าวพญาไปห้ามทัพ และมีพระอักษรไปตีเมืองหลวงให้ทรงห้ามทัพก่อน เนื่องจากฝนแล้งนาเสียหาย เสบียงไม่เพียงพอ แต่ทางกรุงเทพฯ ไม่ยอมทั้งสั่งให้เจ้าเมืองหลวงพระบางคอยส่งเสบียงไปช่วย แต่ในที่สุดความไม่พร้อมเรื่องเสบียง การเดินทัพใหญ่เส้นทางลำบาก และไม่ชำนาญทางประกอบกับเชียงตุงสามารถป้องกันตนเองได้ดี ปืนใหญ่ที่ใช้ไม่มีประสิทธิภาพ จึงไม่สามารถเอาชนะเชียงตุงได้เป็นครั้งที่สอง

สงครามเชียงใหม่-เชียงใหม่ครั้งที่ 3 (พ.ศ. 2397) สงครามครั้งนี้เป็นการรบต่อเนื่องจากสงครามครั้งที่ 2 กรมหลวงวงศาสาสนิ ที่พักกองทัพที่เมืองน่าน มีหนังสือกราบบังคมทูลว่า การที่จะรบชนะเชียงตุงได้ต้องเพิ่มกำลังไพร่พลอีก 3-4 หมื่นคน และต้องใช้อาวุธที่ทันสมัย และเสบียงที่พร้อม พระองค์จึงได้โปรดให้เจ้าพญาศรีสุวงศ์ ว่าที่สมุหกลาโหมนำอาวุธที่ทันสมัยมาส่งให้กรมหลวงวงศาสาสนิ และให้เจ้าเมืองทางเหนือ เช่น ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน เสริมกองทัพและกำลังเสบียง แต่ก็ไม่ได้รับความร่วมมือ

เท่าที่ควร มีเพียงเชียงใหม่ภายใต้การนำของพญามหาวงศ์เท่านั้น ที่จำใจต้องทำตาม และในที่สุดความไม่พร้อมรบในหลายๆ ด้าน ทำให้การศึกในครั้งนี้ไม่ประสบความสำเร็จ อีกเช่นเคย สาเหตุของการที่ฝ่ายไทยไม่สามารถรบชนะเชียงตุงได้อาจเป็นเพราะ เชียงใหม่และเชียงตุงมีความสัมพันธ์กันในฐานะบ้านพี่เมืองน้องโดยตลอด แต่ทั้งสองก็ ต้องการผู้นำที่เข้มแข็ง และต้องการมีอิสระในการปกครองตนเอง ดังนั้นเมื่อผู้นำของตน มอบหมายให้ทำสงครามกันก็จำเป็นต้องทำตามนโยบาย ฉะนั้นเมื่อถูกสั่งให้รบเชียงใหม่ จึงแอบติดต่อกับเชียงตุงอย่างลับๆ เพื่อขอภัยที่ต้องทำตามหน้าที่ และทั้งสองได้ทำ ข้อตกลงกันว่าจะทำร้ายไพร่พลของอีกฝ่ายให้น้อยที่สุด กระทั่งสงครามยุติลง เชียงตุงได้ ช่วยเหลือเชลยศึก กำลังสนับสนุน ชาวแพะ และน่าน กลับโดยให้ปลอมตัวเป็นชาวเชียง ตุงเพื่อหลอกล่อทหารพม่าที่ยกมาช่วยเชียงตุงในการรบครั้งนี้

อังกฤษยึดครองพม่า (พ.ศ. 2429) อังกฤษยึดครองพม่าได้สำเร็จ ส่วน เชียงใหม่มีข้อบาดหมางกับอังกฤษเกี่ยวกับผลประโยชน์ด้านป่าไม้จนมีคดีความกัน อังกฤษจึงสนับสนุนกรุงเทพฯ ให้มีบทบาทในการปกครองล้านนาได้อย่างเต็มที่ กรุงเทพฯ ได้เข้าควบคุมความสัมพันธ์ด้านต่างประเทศของเชียงใหม่

อังกฤษเข้าปกครองเชียงตุง (พ.ศ. 2433) อังกฤษเข้าปกครองเชียงตุงในฐานะ เมืองในความคุ้มครองโดยอังกฤษยังคงให้เชียงตุงปกครองด้วยระบบเจ้าฟ้าอย่างที่เป็นมา แต่จะควบคุมความสงบเรียบร้อยและควบคุมการติดต่อกับต่างประเทศ ฉะนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างเชียงใหม่กับเชียงตุงจึงต้องถูกควบคุมทุกกรณี จะทำอะไรต้องผ่าน ข้าหลวงใหญ่จากอังกฤษเท่านั้น

กองทัพไทยสามารถยึดเมืองเชียงตุง (พ.ศ. 2485) ไทยลงนามสนธิสัญญากับ ญี่ปุ่น กองทัพภาคพายัพไทยนำโดย พลตรีจ่าบุญ รัตนกุลเสรีเรงฤทธิ์ เป็นแม่ทัพ และ กองพลที่ 3 มีพลตรีหลวงชำนาญยุทธศาสตร์ (ผิน ชุณหะวัณ) เป็นผู้บัญชาการ นำกอง กำลังเข้าตีเมืองเชียงตุงอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งขณะนั้นเชียงตุงตกอยู่ภายใต้เมืองขึ้นของอังกฤษ กองทัพไทยสามารถยึดเมืองเชียงตุงได้เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2485 และฝ่ายไทยได้อ้างถึงความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์และชาติพันธุ์ปกครองเชียงตุง และให้มีฐานะเป็น จังหวัดหนึ่งของไทย โดยให้ชื่อว่า “แคว้นสหรัฐไทยเดิม” รัฐบาลไทยได้ทูลเชิญเจ้าเมือง เหล็กพรมลือ เจ้าหญิงทิพวรรณ และเจ้าแม่ปทุมมาเทวี ซึ่งอังกฤษส่งไปช่วยราชการและ พำนักอยู่ที่เมืองโหม่วหยั่ว (ติตชายแดนพม่า-อินเดีย) ให้กลับมามีบทบาทในเชียงตุงอีกครั้งหนึ่ง โดยมีพลตรีหลวงชำนาญยุทธศาสตร์เป็นข้าหลวงใหญ่ ณ เมืองเชียงตุงคอยดูแล ความสงบเรียบร้อยแต่ก็เป็นระยะเวลาสั้นๆ

รัฐบาลไทยต้องยกเชียงตุงคือให้กับอังกฤษ ด้วยกรณีเหตุการณ์เมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2485 กองทัพญี่ปุ่นยอมแพ้ฝ่ายสัมพันธมิตรในสงครามโลกครั้งที่ 2 เพราะ โดนสหรัฐอเมริกาใช้อาวุธนิวเคลียร์ถล่มเมืองฮิโรชิมา และนางาซากิ ทำให้รัฐบาลไทยต้องยกเชียงตุงให้กับสหประชาชาติ อังกฤษเข้ามามีบทบาทในพม่าอีกครั้ง เจ้าฟ้าพรหมลือและครอบครัวจึงตัดสินใจย้ายมาพำนักที่เชียงใหม่

พม่าได้รับเอกราชจากอังกฤษ (พ.ศ. 2491) พม่าได้รับเอกราชจากอังกฤษเมื่อวันที่ 4 มกราคม (ค.ศ.1948) ตามสนธิสัญญาเชียงตุงจึงถูกผนวกอยู่ในส่วนหนึ่งของพม่า ต่อมาในปี พ.ศ. 2505 พลเอกเนวิน ผู้นำของพม่าได้ทำการรัฐประหารรัฐบาลผสมที่มาจากรัฐต่างๆ และเปลี่ยนการปกครองมาเป็นระบอบสังคมนิยมเพื่อปกครองพม่าทั้งหมด ระบบเจ้าฟ้าในเชียงตุงจึงได้ถึงกาลสิ้นสุดลงนับแต่ปี พ.ศ. 2506 เป็นต้นมาถึงปัจจุบัน

3. เชียงตุงในบันทึกประวัติศาสตร์มิชชันนารีอังกฤษ

ประวัติศูนย์มิชชันนารีเชียงตุงและเชียงรุ่ง รวบรวมเรียบเรียง โดย อ.ประสิทธิ์พงศ์อุดม ฝ่ายประวัติศาสตร์ หน่วยงานจดหมายเหตุและประวัติศาสตร์ สภาคริสตจักรในประเทศไทย ศูนย์มิชชันนารีเชียงตุง เชียงตุงหรือเกตุง เป็นเมืองใหญ่ที่สุดของรัฐบาลฉานฝั่งตะวันออกของแม่น้ำสาละวิน ทางเหนือติดต่อกับเขตสิบสองปันนาของจีน และตอนใต้ติดต่อกับเขตแดนเชียงใหม่ เชียงราย เมืองเชียงตุงมีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ต่อจีนและพม่า ตามประวัติศาสตร์เชื่อว่าพญามังราย กษัตริย์แห่งเชียงใหม่เป็นผู้สร้างเมืองเชียงตุงให้เป็นเมืองหน้าด่าน ภายหลังเมืองนี้ตั้งอยู่ภายใต้ อิทธิพลของพม่า เมื่อถึงสมัยรัชกาลที่ 3-4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ สยามได้พยายามที่จะรวมเมืองเชียงตุงให้เป็นส่วนหนึ่งของรัฐสยาม โดยอาศัยหัวเมืองล้านนาเป็นฝ่ายสนับสนุนแต่ไม่เป็นผลสำเร็จ โดยได้ทำสงครามกันหลายครั้ง แต่ก็ไม่สามารถยึดเชียงตุงได้ เนื่องจากไม่มีความชำนาญในพื้นที่และสูญเสียไพร่พลจากการป่วยเป็นไข้ป่าตายเป็นจำนวนมาก ภายหลังที่อังกฤษยึดครอง พม่าแล้ว ได้ผนวกเมืองเชียงตุงเป็นรัฐสุดท้ายไว้ในอำนาจปกครอง เมื่อปี ค.ศ. 1890 ศาสนาจารย์ดาเนียล แมคกิลวารีและศาสนาจารย์โรเบิร์ต เออร์วิน ได้เดินทางสำรวจถึง เชียงตุงเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1893 และในปี ค.ศ. 1898 ศาสนาจารย์วิลเลียม คลิฟตัน ดอดด์ ศาสนาจารย์โรเบิร์ต เออร์วิน และนายแพทย์วิลเลียม เอ.บริกส์ เดินทางเพื่อสำรวจเชียงตุงอีกครั้งหนึ่ง โดยได้เดินทางสำรวจแบบคณะใหญ่มีผู้ร่วมเดินทางถึง 76 คนและใช้ม้าต่างสีของถึง 70 ตัว ออกจาก เชียงรายใช้เวลาเดินทาง 16 วัน มิชชันนารีได้สร้างบ้านพัก ห้องคลินิก และห้องเรียนที่ศูนย์มิชชันนารีเชียงตุง และอยู่

ได้เพียง 7 เดือน ครอบครัวนายแพทย์คอร์เนล ก็ได้เดินทางกลับ และมีการยกให้คณะมิชชันแบ็ปติสต์แห่งเมียนมาร์รับผิดชอบดำเนินการต่อตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

สรุป

เมืองเชียงตุง เป็นเมืองหนึ่งของรัฐฉาน สูงจากระดับน้ำทะเล 2,700 ฟุต มีพื้นที่ประมาณ 72 ตารางไมล์ มีพื้นที่เป็นแอ่งก้นกระทะอยู่ระหว่างแม่น้ำสาละวินตะวันตก และแม่น้ำโขงตะวันออก อาณาเขตทิศเหนือติดต่อกับสิบสองปันนา ในมณฑลยูนนาน ทางใต้ติดต่อกับล้านนา มีสภาพอากาศค่อนข้างดี มีหนองน้ำใหญ่ ภูเขาล้อมรอบ บ้านและวัดตั้งอยู่บนยอดเขา ไหล่เขา และท้องนา ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการทำนา ปั่นหม้อ ทำมิด เครื่องเงิน เครื่องเงิน การทอผ้า และอาชีพรับราชการยังเป็นที่ยอมรับว่าเป็นอันแรก เพราะถือว่ามีเกียรติในสังคม เมืองเชียงตุงมีความเป็นอยู่ด้วยวิถีชีวิตเรียบง่าย สมถะ รักสันติภาพ เข้ากับธรรมชาติ และรักษาประเพณีวัฒนธรรมของตน ทำนุบำรุงพุทธศาสนา ให้สืบทอดมาจนถึงทุกวันนี้

ดังนั้น จากบันทึกการเดินทางสำรวจเส้นทางการค้าใน พ.ศ. 2380 ของนายแพทย์เดวิด ริชาร์ดสัน และร้อยเอก วิลเลียม ซี แมคคล้าวด์ ซึ่งเป็นเอกสารประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญ เกี่ยวกับบ้านเมืองของรัฐไทและเส้นทางติดต่อค้าขายข้ามพรมแดน ทำให้ทราบว่า เชียงตุงในปัจจุบันเป็นรัฐไทใหญ่ที่มีความสำคัญทางการเมืองในอดีต เชียงตุงมีอำนาจมากเพราะเป็นรัฐที่มั่งคั่ง จากการค้าขาย มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเจ้าเมืองไทใหญ่อื่นๆ และมียังมีจำนวนประชากรมาก อีกทั้งยังมีเมืองบริวารที่สำคัญหลายเมือง คือ เมืองยอง เมืองเลน เมืองสาด และเมืองปุ ความสำคัญในทางเศรษฐกิจ ของเชียงตุงอยู่ที่การค้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งการค้าข้ามพรมแดน ระหว่างจีนกับรัฐไท เส้นทางการค้าหลักจากยูนนานผ่านเชียงตุงมายังรัฐไททางใต้ หลังจากอังกฤษ ยึดหัวเมืองชายทะเลของพม่าได้แล้ว ได้เริ่มการสำรวจเส้นทางการค้าผ่านรัฐไทขึ้นไปจนถึงชายแดนจีน เป็นการส่งข้าราชการอังกฤษไปยังล้านนา เชียงตุง และเชียงรุ่งเป็นครั้งแรกเพื่อเปิดเส้นทางการค้าสู่ตลาดจีน

เจ้านายเชียงตุงทุกระดับได้ทำการค้ามากบ้างน้อยบ้าง รายได้จากการค้าเป็นรายได้หลัก ของเชียงตุงและส่วนหนึ่งของรายได้ถูกส่งไปราชสำนักพม่า บทบาทของเชียงตุงทางการค้าที่เด่นและเจริญรุ่งเรือง ทำให้เชียงตุงเป็นที่สนใจของชาติตะวันตกที่ต้องการจะเข้าสู่ “China Market” ทันทีที่อังกฤษ ตั้งหลักมั่นคงที่หัวเมืองชายทะเลของ

พม่า อังกฤษเริ่มมองหาเส้นทางการค้าสู่จีนผ่านล้านนา เชียงตุงและสิบสองปันนา ท่ามกลางความหวาดระแวงของพม่า สยามและจีน ในช่วงเวลานั้น ข้าราชการอังกฤษ ยืนยันในขณะนั้นว่า อังกฤษต้องการเปิดเส้นทางการค้าเท่านั้น ไม่ได้ มีวัตถุประสงค์ แอบแฝงทางการเมืองแต่ประการใด จากการเดินทางสำรวจเส้นทางและบ้านเมือง ราย ทางตั้งแต่มะละแหม่งขึ้นมา ข้าราชการอังกฤษพบว่าเชียงตุงเป็นศูนย์กลางการค้าที่ สำคัญ จากสภาพการณ์ของการเป็นรัฐไทใหญ่ที่อยู่ต่อแดนล้านนาเป็นที่สนใจของ อังกฤษตั้งแต่แรก ภายหลังก่อ อังกฤษขณะสงครามกับพม่าและยึดพม่าตอนล่างได้ อังกฤษก็เริ่มสนใจสถานการณ์ชายแดน ระหว่างสยามกับพม่ามากขึ้น ความพยายามครั้ง สุดท้ายในการผนวกเชียงตุงเข้าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทยหรือ สยาม เกิดขึ้น ในช่วง สงครามโลกครั้งที่ 2 ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น หลังจากทำสงครามกันอยู่หลายครั้งจนใน ที่สุดสยามสามารถยึดเชียงตุงได้ โดยรัฐบาลสยามส่งทหาร ตำรวจ ข้าราชการพลเรือน และประชาชนจากสยาม จำนวนมากเข้าไปปฏิบัติงานในเชียงตุง หรือที่เรียกว่า “สหรัฐ ุไทยเดิม” ระหว่าง พ.ศ.2485- 2488 มีการจัดการบริหารราชการ ตั้งศาลพิจารณาคดีสิน คดีความและจัดหน่วยการปกครอง เป็นอำเภอ เช่น อำเภอเมืองเชียงตุง เมืองพะยาก เมืองยอง เมืองเลน เมืองโก เมืองชาก เมืองแบง เมืองสาด และเมืองหาง มีตำรวจทำ หน้าที่ดูแลความสงบเรียบร้อย และมีโรงเรียนสอนภาษาไทยการปรากฏตัวของคนไทย และกลับไปปกครองเชียงตุงในสมัยนั้นแม้จะเป็นเพียงระยะเวลาสั้นๆ แต่ก็อยู่ในความ ทรงจำของผู้เฒ่าผู้แก่ชาวเชียงตุงมาถึงปัจจุบัน

จากข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่ผู้เขียนและคณะได้รวบรวมและเรียบเรียงในครั้ง นี้ คงจะทำให้ทุกท่านเข้าใจภาพของเชียงตุงที่เคยมีในจินตนาการหรือข้อสงสัยต่างๆ ได้ ไม่มากนักน้อย สิ่งที่ได้จากการศึกษาและได้ร่วมงานกับคณะทำงานในโครงการนักเผยแผ่ ลุ่มแม่น้ำโขง และวิทยาเขตล้านนา ในฐานะเจ้าภาพร่วมในการติดต่อและประสานงาน กับพระนักเผยแผ่ที่เชียงตุง สิ่งที่น่าสนใจให้เห็นเด่นชัดมากที่สุดคืองานด้านเผยแผ่ของ พระสงฆ์ที่เข้าร่วมโครงการตั้งแต่ปี 2557 และในปัจจุบัน ท่านได้สานต่องานและได้เผย แฝ่งานด้านพุทธศาสนาในเชียงตุง ทั้งด้านสำนักเรียน ด้านการก่อสร้างศาสนวัตถุ และ งานสังคมสงเคราะห์ทั่วไป ที่มีบทบาทและจุดเด่นมาก จึงนับว่าการมาเก็บข้อมูลและการ

เดินทางมาของคณะเราเป็นการมาเยี่ยมและถวายกำลังใจให้กับพระนักเผยแผ่ที่เชียงตุงอย่างแท้จริง

ภาพผนวก-เชียงตุงกับกลิ่นไอนครหลวงแห่งวัฒนธรรมไทยใหญ่ปัจจุบัน

มหานคร 100 วัด เป็นคำกล่าวที่ไกดัมกับบรรยายให้คณะเราฟังเสมอ นอกจากสโลแกนที่ว่า “3 จอม 7 เชียง 9 นอง 12 ประตู่”

ภาพที่ 1-4 ถนนหนทาง และภาพทั่วไปในตัวเมืองเชียงตุงที่ไม่ว่าจะหันหน้าไปทางไหนจะเจอวัด (ภาพถ่ายขณะที่เดินทางเข้าเชียงตุงระหว่างวันที่ 9-11 สิงหาคม 2560)

ภาพที่ 6-8 ถนนหนทาง และภาพทั่วไปในตัวเมืองเชียงตุงที่ไม่ว่าจะหันหน้าไปทางไหนจะเจอวัดและเจดีย์ที่สวยงามอลังการเหมาะสมยิ่งนักกับคำว่าเชียงตุงเมืองหลวงแห่งวัฒนธรรมไทยใหญ่ (ภาพถ่ายขณะที่เดินทางเข้าเชียงตุงระหว่างวันที่ 9-11 สิงหาคม 2560)

ภาพที่ 9-10 สถานที่ ที่นักท่องเที่ยวจะต้องไม่พลาดมาชมคือกาดหลวง ซึ่งเป็นที่รวมทุกอย่างของนครเชียงตุง (ภาพถ่ายขณะที่เดินทางเข้าเชียงตุงระหว่างวันที่ 9-11 สิงหาคม 2560)

ภาพที่ 12-14 สถาปัตยกรรมบ้านเรือน ถนนหนทาง วัด เจดีย์ และบ้านของชาวเชียงตุงแบบโบราณที่มีลักษณะคล้ายกับบ้านเรือนของชาวล้านนาในอดีตที่เริ่มหายไปเพราะชาวบ้านเริ่มใช้วัสดุและสิ่งปลูกสร้างแบบสมัยใหม่ ปัจจุบันหาได้เฉพาะรอบนอกตัวเมืองเชียงตุงเท่านั้น (ภาพถ่ายขณะที่เดินทางเข้าเชียงตุงระหว่างวันที่ 9-11 สิงหาคม 2560)

ภาพที่ 15-17 ไม-สูง-ซ่า แปลว่าสวัสดี การแต่งกายชุดประจำถิ่นของชาวไทยใหญ่ใส่ผ้าถุงลายบัวคำบัวหงายจะเป็นลายแบบโบราณเสื้อจะมีสี่สรรค์ (ขอบคุณภาพประกอบจากเว็บท่องเที่ยวชุมชนปางห้าโฮมสเตย์ Phangha Home stay สืบค้น 14 สิงหาคม 2560)

เอกสารอ้างอิง

- คณะมนุษยศาสตร์และคณะศาสนศาสตร์แมคกิลวารี มหาวิทยาลัยพายัพ .
ประวัติศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างคริสตจักรไทล์เชียงรุ่ง สิบสองปันนา กับ
คริสตจักรภาคเหนือในประเทศไทย. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยพายัพ, 2541.
ประสิทธิ์ พงศ์อุดม. ประวัติศาตร์คริสตจักรในประเทศไทย. กรุงเทพฯ :ชวนพิมพ์,
1984.
- _____ . นันทบุรีศรีนครน่าน. กรุงเทพฯ :ชวนพิมพ์, 1996
- _____ . “รากเหง้าคริสตจักรเมืองแพร่.” นำเสนอในการสัมมนา เรื่อง “มองอดีต
สู่นาคต” 100 ปีคริสต์ศาสนาในเมืองแพร่. ณ โรงเรียนเจริญราษฎร์ อ.เมือง
จ.แพร่. วันที่ 1 เมษายน 1994.
- ทวี สว่างปัญญากร. (2527). **ตำนานเมืองเชียงตุง**. เชียงใหม่ : แผนกอนุรักษและ
เผยแพร่วรรณกรรมล้านนา. หน้า 21-25.
- สงวน โชติสุขรัตน์. (2515). “**ตำนานพระยามังรายสร้างเมืองเชียงตุง**”, รวมสารนิยาย
ไทย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์. หน้า 36.
- เอกสารชั้นต้น หอพระสมุดวชิรญาณ . จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1216 เลขที่ 54
ร่างศุภอักษรถึง นครเชียงใหม่.
- Curtis, Lillian Johnson. The Laos of North Siam. Philadelphia : The
Westminster Press, 1903. McFarland, George B. ed. Historical Sketch
of Protestant Mission in Siam–1828 – 1928. Bangkok : Bangkok Times
Press, 1928.
- McGilvary, Daniel. A Half Century Among the Siamese and the Lao. New
York : Flemming H. Revell, 1912. The Lao News (1904 –1919) The
Siam Outlook (1921 – 1938)